

10^η διάλεξη

Το πνευματικό περιβάλλον του 11^{ου} αι.: εκπαίδευση, συγγραφείς και κείμενα

1. Εκπαίδευση: η εισαγωγή των σχεδών:

- Αξιοσημείωτη στροφή στην εκπαίδευση και τη γενική παιδεία κατά τον 11^ο αι. Την ίδια περίοδο (ιδιαίτερα επί Κωνσταντίνου Θ'): κυριαρχία αξιοκρατίας στη ζωή της αυτοκρατορίας, προώθηση πραγματικά άξιων ατόμων για το συμφέρον της αυτοκρατορίας. Νεαρά 1047: θέσπιση λειτουργίας νομικής σχολής: δωρεάν φοίτηση, όχι ταξικά ή κοινωνικά όρια, κριτήριο η προσωπική αξία των φοιτητών. Ξιφιλίνος, Λειχούδης, Μαυρόπους, Ψελλός: αποφασιστική επιρροή στις αποφάσεις του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Θ. Ενίσχυση σχολείων και διδασκόντων, ίδρυση τεχνικών σχολείων.
- Κείμενα σχολείου: διαχρονικά τα ίδια (Όμηρος, τραγικοί, Πλάτων, Γρηγόριος Θεολόγος, Συνέσιος κτλπ).
- Σχέδια: ενταγμένα στο πρόγραμμα της εγκυκλίου παιδείας του 11^{ου} αι. Διαγωνισμοί σχεδογραφίας μεταξύ σχολείων. Διαφαινόμενος ανταγωνισμός: όχι επίπλαστος, εκπορευόταν από την ανάγκη των ιδιωτικών σχολείων να διαφημίσουν τις επιδόσεις των μαθητών τους και να κερδίσουν παραπάνω μαθητές και έσοδα στο μέλλον. Οφέλη για τους νικητές μαθητές και αυτοκρατορική ή πατριαρχική αιγίδα.
- Σχεδογραφία: άρχισε να εφαρμόζεται στα τέλη 10^{ου}-αρχές 11^{ου} αι. Γραμματική και συντακτική επεξεργασία ενός χωρίου κειμένου είτε αρχαίου ελληνικού είτε δημιουργημένου από τον δάσκαλο-σχεδουργό. Έμφαση στο γραμματικό φαινόμενο που ήθελε να διδάξει στους μαθητές. Γραμματική εξέταση: ανάλυση, ετυμολογία, κλίση ονομάτων, σχηματισμός ρημάτων, ορισμοί κτλπ
- Τρεις πιθανοί λόγοι για την επικράτηση της σχεδογραφίας: 1. Γεφύρωση χάσματος μεταξύ ομιλούμενης και γραπτής γλώσσας της εποχής, 2. Αποτελεσματική μέθοδος σε μαθητές που αυξάνονταν συνεχώς, 3. Συμβολή των *έπιμερισμών* (γραμματικές και λεξιλογικές εξηγήσεις δύσκολων χωρίων κειμένων) στην ανάπτυξη της σχεδογραφίας.
- Επιπρόσθετος λόγος (Σ. Χονδρίδου): λεξικά που συντέθηκαν πριν από τον 10^ο αι. (σπάνιες εκφράσεις, ενδιαφέρουσες λέξεις). Όχι και τόση ορθή άποψη: δεν είναι δεδομένο ότι όλα αυτά τα λεξικά είχαν σχολική χρήση.
- Δείγμα σχεδών: 8 ποιήματα, «Ανώνυμος του Σόλα», γραμμένα τον 11^ο αι. Διαγωνισμοί μεταξύ σχολείων.

- Κριτική στη σχεδογραφία:
 - Ποίημα 33 Ιωάννη Μαυρόποδος (στ. 28-32) (εκδ. Ντέντος): απάντηση σε σχεδογράφο ο οποίος επέκρινε μια λεξιλογική επιλογή ποιήματός του. Τον επικρίνει λέγοντας ότι η σχεδογραφία δεν έχει σαφήνεια.
 - Ποίημα 11 Χριστοφόρου Μιτυληναίου (εκδ. De Groote): επίκριση σχεδογράφου δασκάλου του σχολείου των Χαλκοπρατείων, ο οποίος πωλούσε τα σχέδη του.

2. Διαπρεπείς συγγραφείς του 11^{ου} αι.:

- **Ιωάννης Μαυρόπους:**
 - Γέννηση στην Κλαυδιόπολη της Παφλαγονίας (τέλη 10^{ου}-αρχές 11^{ου} αι.). Εγκατάσταση στην πρωτεύουσα σε μικρή ηλικία. Γονείς άσημης καταγωγής.
 - Μόρφωση Μαυρόποδος: συνδρομή δύο θείων του (ο ένας μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως). Ρητορική, νομική, φιλοσοφία.
 - Δύο συνονόματοι αδελφοί. Μαυρόπους: πιθανώς οικογενειακό επίθετο.
 - Δάσκαλος στην Κωνσταντινούπολη με λαμπρή φήμη. Διδακτήριο το σπίτι του.
 - 1031-1040: αποφασίζει να μονάσει. Κωνσταντίνος Θ: του απονέμει το αξίωμα του χαρτοφύλακα. Σύμβουλος Κωνσταντίνου για μια δεκαετία. Ρήτορας της αυλής, εκφώνηση λόγων για σημαντικά περιστατικά της βασιλείας
 - Τέλη δεκαετίας 1040: Ψελλός, Λειχούδης, Ξιφιλίνος, Μαυρόπους χάνουν την εμπιστοσύνη του Μονομάχου. Ψελλός, Μαυρόπους, Ξιφιλίνος: μοναχοί στον Όλυμπο της Βιθυνίας. Μαυρόπους: γίνεται μητροπολίτης Ευχαΐτων («εύσχημη εξορία»). Παραμονή στον μητροπολιτικό θρόνο για 20 έτη, προσπάθειες να γυρίσει στην Κωνσταντινούπολη.
 - 1075: παραίτηση από μητροπολιτικό θρόνο και επιστροφή στην Κωνσταντινούπολη (Μονή Αγίου Ιωάννη Προδρόμου της Πέτρας). Έζησε τουλάχιστον ως τις αρχές του 1080.
- **Χριστοφόρος Μιτυληναίος:**
 - Μοναδική πηγή πληροφοριών το έργο του. Καταγωγή από τη Μυτιλήνη, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη (πρώτο μισό 11^{ου} αι.). Έλαβε υψηλή μόρφωση, ζούσε στην περιοχή του Πρωτασίου. Τίτλοι που κατείχε: Ὑπογραφεὺς τοῦ βασιλέως, πατρίκιος, ἀνθύπατος, κριτὴς τῆς Παφλαγονίας καὶ τῶν Ἀρμενιακῶν.

- 145 ποιήματα: πληροφορίες για την οικογένειά του (αδελφός, αδελφή, μητέρα). Αναφορές και σε σημαίνοντα πρόσωπα της εποχής: ο Χριστοφόρος κινούνταν στους κύκλους της πολιτικής και πνευματικής ζωής και η γραφίδα του έχαιρε της εκτίμησης του κοινού. *Ποιητική δημοσιογραφία*: αφετηρία ένα πραγματικό γεγονός στη δημόσια ζωή της πρωτεύουσας ώστε αυτό να αναχθεί σε μια κριτική για μια γενικότερη ανθρώπινη συμπεριφορά.

- Έργα: έμμετρα Συναξάρια, 145 ποιήματα.

3. Ενδεικτικά κείμενα Ψελλού, Μαυρόποδος, Μιτυληναίου:

- Ποίημα 114 Μιτυληναίου: ψόγος θρησκοληψίας, Ποίημα 43 Μαυρόποδος: αξιοσημείωτο δείγμα της ελευθεριότητας των λογίων του 11^{ου} αι. στη διαχείριση των κλασικών προτύπων τους